

PISA 2018: Eesti haridussüsteemi tugevus on võrdsus

29.09.2020

PISA on OECD rahvusvaheline õpilaste õpitulemuslikkuse hindamise uuring. PISA raames lahendavad noored üle maailma ülesanded kolmes valdkonnas: lugemises, matemaatikas ja loodusteaduses. Lisaks sellele viiakse läbi ka temaatilisi uuringuid ning kogutakse andmeid õppimist mõjutavate tegurite kohta. Selleks palutakse testis osalejatel täita taustaküsimustik, samuti küsitletakse uuringus osalevate koolide juhte. Taustaküsimustike vastuste ja testide tulemuste analüüs aitab tekitada arusaama, mil määral PISAs osalevate riikide haridussüsteemides on loodud õpilastele võrdsed tingimused arenguks ja kuidas kooli- kui organisatsiooni korraldus on seotud õpilaste tulemustega.

2018. aastal läbiviidud PISA uuringust võttis osa 79 riiki. Eestis osales pool kõikidest meie 15-aastastest õpilastest ehk 5371 noort 231st koolist. 29. septembril 2020. avalikustati PISA tulemuste raporti viiendat osa, mis käsitleb koolide ressursse, stratifikatsiooni ehk kihistumise tegureid, kvaliteedi kindlustamist ning nimetatud valdkondade muutusi alates 2001. aastast. Eestis osales PISA uuringus esimest korda 2006. a, seetõttu Eesti muutused on kajastatud viimase viie uuringu põhjal (2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018).

Eesti põhikooli õpilaste oskused on PISA uuringu kohaselt Euroopa absoluutses tipus, seda kõigis kolmes valdkonnas – matemaatikas, lugemises ja loodusteadustes. Ka maailmas oleme jätkuvalt parimate seas. Eesti õpilaste tulemused PISAs on stabiilselt suurepärased.

PISA uuringu osalejate valimisel lähtutakse sellest, et valim oleks esinduslik, kuid samas tulemused peavad olema teiste riikidega võrreldavad. Valimi koostamisel võetakse arvesse riigi eripära: poiste ja tüdrukute, maal ja linnas elavate õpilaste, erineva õppekeelega koolide jt proportsioonid. Uuringu läbiviimisel jälgitakse hoolikalt riikide poolt osalus reeglite järgimist, et tagada tulemuste võrreldavus ning teaduslikkus.

Peamised tulemused

Eestis on loodud **võrdsed võimalused põhihariduse omandamiseks**. Ressursside jaotamisel lähtutakse võrdsuse ja õigluse printsiibist, mis tähendab, et **ressursse jaotatakse küll võrdselt, kuid jälgitakse ka vajadusi** – õpilased või piirkonnad, mis vajavad rohkem tuge ja tähelepanu, saavad ka rohkem ressursse.

Eesti hariduspoliitika keskne põhimõte on **luua kõikidele lastele võrdsed võimalused õppimiseks**. Eesti hariduskorraldus vähendab võimalused õpilaste jaotamiseks sotsiaal-majandusliku tausta või mõne muu tunnuse alusel. Alusharidus on valdavalt kättesaadav igale lapsele, enamik lapsi läheb kooli seitsmeaastaselt, klassikursuse kordamine on erand, õpilaste jaotumine akadeemilise ja kutsehariduse suuna vahel on alles 16-aastaselt ning valdavalt õpivad Eesti koolis erinevate võimetega õpilased ühes klassis. Enamik meie õpilasi õpib munitsipaalkoolis.

Põhisõnumid

1. Sotsiaalse kihistuse ärahoidmiseks on rakendatud haridussüsteemis kindlaid meetmeid.

- **Alusharidus on kättesaadav enamikele lastele.** Alushariduse omandamises omal ajal osales 2018. aastal testis osalenud 15-aastastest õpilastest 95,1% neist, kes oskas oma osalemise kohta vastata. Rohkem kui 2/3 õpilastest¹ on läinud lasteaeda kahe või kolme aasta vanuselt. Linna- ja maakoolide õpilaste lasteaeda mineku aeg ei erinenud, kuid arvestatav osa eesti õppekeelega koolide õpilastest alustasid alushariduse omandamist üheaastaselt, s.o. aasta võrra varem kui vene õppekeelega õpilased. Poisid läksid pisut hiljem lasteaeda kui tüdrukud. Lastel, kes läks lasteaeda nelja-aastaselt või varem, oli pere sotsiaal-majanduslik taust statistiliselt oluliselt parem kui neil, kes läksid alles kuueaastaselt või alushariduses üldse ei osalenud. Eestis ei käinud või olid lasteaias väga lühikest aega kehva sotsiaal-majandusliku taustaga õpilastest 13,7%.
 - **Enamik Eesti õpilasi läheb kooli seitsmeaastaselt.** Enamikes uuringus osalenud riikides minnakse põhikooli kuueaastaselt, kuid Austraalias, Iirimaa, Maltal, Uus-Meremaal ja Suurbritannias minnakse kooli viieaastaselt ja 14 riigis, sh Eestis seitsmeaastaselt. Peaaegu 1/3 vene õppekeelega koolide õpilastest läks nii 2010. aastal kui ka 2019. aastal kooli kuueaastaselt (27,4%). Eesti õppekeelega koolides on vastav osakaal 14,3%.
 - **Eestis jäetakse klassikursust kordama ainult erandjuhul.** Klassikursuse kordajate osakaal on 2,9%, mis on oluliselt madalam OECD keskmisest (11,4%). Õpilasi jäetakse maakoolides pisut rohkem kordama kui linnas (3,2% vs 2,2%), eesti õppekeelega koolides veidi rohkem kui vene õppekeelega koolides (2,8% vs 1,7%) ja poisse rohkem kui tüdrukuid (3,4% vs 1,8%). Klassikursuse kordajatest 64,7% on poisid. Suurem tõenäosus on klassikursust korrata neil õpilastel, kelle pere sotsiaal-majanduslik taust on madalam.
 - **Eesti õpilased õpivad ühtse põhikooli või gümnaasiumi riikliku õppekava alusel koostatud kooli õppekava järgi. Õpilaste jaotamine akadeemilise ja kutsehariduse suuna vahel toimub pärast põhikooli lõpetamist.** Riikides, kus kasutatakse rohkem erinevaid õppekavasid, on õpilaste keskmine tulemus madalam. OECD väitel seostub õpilaste selekteerimine enne kohustusliku hariduse omandamist õpilaste madalama lugemistulemusega riigis ning ka suurema ebavõrdsusega hariduse omandamises.
 - **Eestis õpivad erinevate võimetega õpilased koos.** Kooli ja klassi mudel, kus erinevate võimetega õpilased õpivad koos, on tulemuslikum. Õpilaste jaotamisel võimete järgi nn. tasemeklassidesse või klassisiselt kõikides ainetes gruppidesse ei too kaasa paremaid õpitulemusi, kuid õpilaste klassisisel jaotamisel gruppidesse üksikutes ainetes võib olla positiivne mõju. Eestit iseloomustab teiste riikidega võrreldes õpilaste vähene selekteerimine koolide ja klasside vahel, enamasti toimub see linnades. Üksikutes ainetes selekteeritud õpilaste osakaal küünib 55,5%-ni, mis on oluliselt kõrgem kui OECD riikides (48,7%).
2. **Riikides, kus koolide materiaalsed ressursid on võrdsemalt jaotatud, on ka õpilaste tulemuste keskmised kõrgemad.** Eestit iseloomustab võrdsus ressursside jaotuses, kuid riikide järjestuses paikneva materiaalsete ressursside puudumise indeksi järgi pisut kõrgemal OECD keskmisest. Arvutite arvult õpilase kohta (1,1 arvutit õpilase kohta) oleme riikide järjestuses 9.–12. kohal koos Kanada, Hongkongi ja Rootsi, kusjuures kuuludes riikide hulka, kus arvutite arv ühe õpilase kohta on kõige rohkem kasvanud. Internetiga ühendatud arvutite osakaal on pisut kõrgem OECD keskmisest.

¹ Õpilased, kes olid 2018. aastal 15-aastased, läksid lasteaeda ca 2005. aastal.

3. **Vajame rohkem kvalifitseeritud õpetajaid.** Eesti õpilastest 43,6% õpivad koolis, kus koolijuhi sõnul kogetakse õpetajatest puudust. 81,1 % õpilastest õpivad koolides, kus koolijuhtide sõnutsi õpetavad täieliku kvalifikatsiooniga õpetajad (OECD keskmine 81,8%). Eesti õpilaste tulemused näitasid, et parema sotsiaal-majandusliku taustaga ja täistööajaga töötavate õpetajatega koolides olid tulemused paremad kui kehvema taustaga ning täistööajaga mittetöötavate õpetajatega koolides.
4. **Ühiskonna ja teaduse arenguga toimetulekuks on oluline õpetajate aktiivne osalemine täienduskoolitusest.** Õpetajate täienduskoolituses osalus oli Eestis 62,1% (OECD keskmine 52,9), parema sotsiaal-majandusliku taustaga koolides oli osalus täienduskoolituses kõrgem (65%), kehvema taustaga koolides oli osakaal 7,1 protsendipunkti võrra madalam.
5. **Parimate õpitulemuste saavutamiseks on oluline tasakaalustatud tunnijaotus reaals-, humanitaar-, sotsiaal- ja loovainete vahel.** Õppimisele pühendatud ajaressurssi arvestades on kõige paremad tulemused õpilastel, kes õpivad kolm kuni neli tundi nädalas emakeelt. Eestis ongi keskmine tundide arv emakeele õppimiseks kolm tundi (OECD keskmine 4 t), võõrkeele tundide arv on sarnaselt OECD keskmisega neli tundi, kusjuures parema sotsiaal-majandusliku taustaga koolides pühendatakse statistiliselt oluliselt rohkem aega võõrkeelte õpetamisele.
6. **Eesti munitsipaalkoolides on loodud head võimalused hariduse omandamiseks.** Enamik 15-aastasi õpilasi (96,1%) õpib munitsipaalkoolides, OECD riikides on vastav osakaal 81,9%. Erakoolid on õpilaste arvult väiksemad kui munitsipaalkoolid. Täheldatav on erakoolide populaarsuse tõus maailmas, Eestis on sama trend. Eestis on munitsipaalkoolide õpilaste keskmine lugemistulemus kõrgem kui erakoolide õpilaste tulemus. Kooli huvitegevuses pakutakse õpilastele loovringe Eestis rohkem kui OECD riikides keskmiselt, kusjuures loovringide olemasolu ei sõltu kooli taustast, omandivormist või asukohast.
7. **Tõendus põhine juhtimine ei ole koolides veel täielikult omaks võetud.** Hindamistulemuste kasutamine õpikeskkonna parendamise eesmärgil on pigem kahanenud kui kasvanud. Samas võib selline muutus tähendada, et koolides kasutatakse õpitulemuste kõrval senisest enam kvaliteedi kindlustamise protsessis ka muid näitajaid nagu õpilaste rahulolu, kuuluvustunne, kiusamine jms. Kvaliteeti kindlustavaid tegevusi viiakse rohkem läbi rohkem parema taustaga koolides kui kehvema taustaga koolides.
8. **Eesti õpilaste õpitulemuste avalikustamine ei mõjuta nende testide tulemusi.** 23,4% Eesti õpilastest (OECD riikide õpilastest 28%), kes osalesid PISA uuringus, õppisid koolides, kus õpilaste eksamite ja/või testide õpitulemused) avalikustatakse. Riikides, kus õpilaste akadeemiliste testide tulemused avalikustatakse, on PISA testi keskmised tulemused paremad, nende õpilaste keskmine lugemistulemus oli viie punkti võrra kõrgem. Eesti puhul aga eelpool nimetatud väide ei kehtinud – õpilaste tulemused olid neis koolides, kus koolijuhi väitel akadeemilised tulemused avalikustati, ühe punkti võrra madalamad.